

Μια μαρξιστική οπτική για την κρίση χρέους

του Γιάννη Μηλιού

Η παρούσα παγκόσμια κρίση αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες παγκόσμιες κρίσεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δηλαδή είναι μια βαθιά κρίση υπερσυσσώρευσης κεφαλαίου. Ξεκίνησε από τη χρηματοπιστωτική σφαίρα και σε σύντομο διάστημα έπληξε τις τράπεζες σε ΗΠΑ, Ευρώπη κλπ. Από τη στιγμή που τα κράτη αρχίζουν να δημιουργούν μηχανισμούς προστασίας για τις τράπεζες, η κρίση εξελίσσεται σε κρίση δημόσιου χρέους.

Η κρίση δημόσιου χρέους ξεσπά πρώτα στο Ντουμπάι, μετά στην Ευρωζώνη και μετά σε όλες τις χώρες. Το χρέος εκτινάσσεται. Στην Ιαπωνία είναι πάνω από 200% του ΑΕΠ. Στην Ευρωζώνη αυτό το μεγάλο χρέος (καίτοι μικρότερο της Ιαπωνίας) αρχίζει να εκδηλώνει χαρακτηριστικά χρηματοπιστωτικής αφερεγγυότητας (insolvency). Τι σημαίνει αυτό; Ότι στην Ευρώπη, αυτοί που δανείζουν τα κράτη / τους κρατικούς προϋπολογισμούς, δε θέλουν πια να δανείσουν. Στην Ιαπωνία δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, και παρά το μέγεθος του χρέους τα επιτόκια παραμένουν πολύ χαμηλά, διότι οι κάθε λογής κάτοχοι χρήματος εξακολουθούν να δανείζουν το ιαπωνικό δημόσιο, και το χρέος παραμένει διαχειρίσιμο.

Διότι στην Ιαπωνία το δημόσιο έχει την αρωγή της Κεντρικής Τράπεζας, η οποία εγγυάται το 100% του κρατικού χρέους και δανείζει στο κράτος τα ποσά που απαιτούνται, έναντι ισόποσης αξίας ομολόγων που εκδίδει. Γιατί δεν συμβαίνει το ίδιο στην Ευρώπη; Διότι η απόλυτα νεοφιλελεύθερη αρχιτεκτονική της ΕΕ, δηλαδή οι συνθήκες του Μάαστριχτ, της Λισαβόνας κλπ., απαιτεί ότι όλα τα προβλήματα σχετικά με το δημόσιο χρέος των κρατών-μελών θα τα επιλύουν *άμεσα* οι απελευθερωμένες χρηματαγορές, χωρίς την προστατευτική παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Μάλιστα οι Ευρωπαίοι ηγέτες εν πολλοίς επιτάχυναν την κρίση χρηματοπιστωτικής αφερεγγυότητας (για να την χρησιμοποιήσουν ως όπλο εναντίον των εργαζομένων). Θυμάστε ότι ο Παπανδρέου παρομοίαζε την Ελλάδα με τον Τιτανικό. Το δημόσιο χρέος όμως είναι σαν μια τράπεζα. Φανταστείτε τον διευθυντή μιας τράπεζας να λέει ότι η επιχείρηση που διευθύνει είναι Τιτανικός και όλοι οι υπάλληλοι είναι διεφθαρμένοι, οι ισολογισμοί πλαστοί κλπ. Όλοι οι καταθέτες θα σπεύσουν να αποσύρουν τα χρήματά τους, η τράπεζα θα θεωρηθεί αναξιόπιστη, καμιά άλλη τράπεζα δεν θα τη δανείζει, δεν θα μπορεί καν να πληρώσει τους καταθέτες που αποσύρονται, θα αναστείλει τη λειτουργία της και θα μπει σε διαδικασία εκκαθάρισης. Η ίδια συμπεριφορά προκλήθηκε στους δανειστές του ελληνικού δημοσίου, είτε επρόκειτο για καταθέτες που επιζητούσαν ένα εγγυημένο ικανοποιητικό επιτόκιο είτε για καπιταλιστές του χρήματος που είχαν εντάξει την αγορά ομολόγων του ελληνικού δημοσίου στη στρατηγική μεγιστοποίησης του κέρδους τους. Ο ίδιος μηχανισμός μετέφερε τη χρηματοπιστωτική αφερεγγυότητα του δημόσιου χρέους από τη μία χώρα της Ευρωζώνης στην άλλη, και έτσι, σήμερα έχουμε όχι απλώς την Ιρλανδία και την Πορτογαλία αλλά την Ιταλία και Ισπανία, με

την τελευταία π.χ. να δανείζεται με πάνω από 6%, σε μια στιγμή που οι δύο αυτές χώρες έχουν ανάγκη δημόσιου δανεισμού περίπου 10 δις την εβδομάδα για ένα ολόκληρο χρόνο (κάθε βδομάδα, δηλαδή, να δανείζονται 10 δις με σχεδόν απαγορευτικά επιτόκια).

Αυτή λοιπόν την κρίση χρέους, η οποία είναι όψη της συνολικής κρίσης υπερσυσσώρευσης, θεωρούν οι κυρίαρχες δυνάμεις ότι μπορούν να την χρησιμοποιήσουν σαν το εφιαλτήριο, το εργαλείο, την αφετηρία, για να πετύχουν ένα πολύ μακρόπνοο σχέδιο: την αντιδραστική αναδιάρθρωση των κοινωνιών της Ευρώπης. Την αναδιανομή του εισοδήματος μέσα από το κόσμιμο του μισθού, την εξαφάνιση του κοινωνικού μισθού, την ενίσχυση του εργοδοτικού δικαιώματος και της αυθαιρεσίας του επιχειρηματία και του κεφαλαίου μέσα από την κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων και των δικαιωμάτων, τη διακυβέρνηση τέλος με τρόπους «έκτακτης ανάγκης».

Αυτή είναι η στρατηγική τους και, βεβαίως, αυτή η πολιτική των περικοπών δημιουργεί ύφεση. Αλλά αυτό από το οποίο πάσχει το κεφάλαιο στην κρίση, δεν είναι η έλλειψη ζήτησης, αλλά η έλλειψη υπεραξίας. Υπάρχει μια καταπληκτική ανάλυση του Μαρξ που λέει τα εξής περίπου: «κάθε καπιταλιστής θέλει οι εργάτες του να παίρνουν όσο το δυνατόν χαμηλότερο μισθό έτσι ώστε να είναι πιο υψηλά τα κέρδη του, γιατί το προϊόν, η νέα αξία που παράγεται διανέμεται σε μισθούς και κέρδη, άρα τα κέρδη αυξάνουν όταν οι μισθοί πέφτουν. Συγχρόνως, όμως, θέλει οι εργάτες όλων των άλλων καπιταλιστών να έχουν όσο το δυνατόν υψηλότερο μισθό για να αγοράζουν τα προϊόντα που αυτός παράγει στην επιχείρησή του». Αυτή η δομική-συστημική αντίφαση, στην κρίση λύνεται με την ενίσχυση της κύριας όψης της, που είναι η σχέση του *κάθε καπιταλιστή με τους δικούς του εργάτες*. Και πάντα στις κρίσεις έχουμε μια επίθεση στο εισόδημα και στα δικαιώματα των εργαζομένων, μια στρατηγική αναδιανομής του παραγόμενου πλούτου υπέρ του κεφαλαίου. Στην εποχή του Ricardo, δηλαδή στις πρώτες φάσεις μετά τη βιομηχανική επανάσταση, στο Λονδίνο την περίοδο των κρίσεων πέθαιναν άνθρωποι κυριολεκτικά από την πείνα στους δρόμους (όπως πεθαίνουν σήμερα στη Βομβάη και την Καλκούτα) μετά από το κόσμιμο των μισθών, την ανεργία, κλπ.

Τι συμβαίνει όμως μετά μια τέτοια καταστροφή; Η καταστροφή λειτουργεί ως εκκαθάριση των μη επαρκώς αξιοποιούμενων ατομικών κεφαλαίων και επομένως δημιουργεί προϋποθέσεις για την καπιταλιστική ανάκαμψη. Κλείνουν οι λιγότερο παραγωγικές επιχειρήσεις, δημιουργούνται για αυτούς που μπορούν να αντέξουν καλύτερες ευκαιρίες, ανεβαίνει το ποσοστό κέρδους με μικρότερη παραγωγή. Για τον καπιταλιστή είναι καλύτερα να δαπανά 1000 και να έχει κέρδος 200, παρά να δαπανά 1300 και να έχει κέρδος 210 (διότι το ποσοστό κέρδους που είναι ο λόγος κέρδη/συνολικό καταβαλλόμενο κεφάλαιο, ανεβαίνει στην περίπτωση 1000-200). Επομένως, η συρρίκνωση της παραγωγής είναι όψη της στρατηγικής της καπιταλιστικής τάξης. Αυτό που θέλουν να εξαλείψουν είναι οι κατακτήσεις των εργαζομένων, η ικανότητά τους για αντίσταση, το κοινωνικό κράτος. Ο αναπτυγμένος καπιταλισμός δεν είχε πάντα κοινωνικό κράτος.

Το κοινωνικό κράτος προέκυψε από ένα συγκεκριμένο ταξικό συσχετισμό δύναμης και οικοδομήθηκε σε 3 ιστορικές εποχές: μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο,

στο Μεσοπόλεμο στη δεύτερη φάση της κρίσης που ξέσπασε το '29 και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ΙΚΑ στην Ελλάδα φτιάχτηκε τη δεκαετία του '30 στο δεύτερο κύμα. Το πρώτο κύμα άρχισε από το Βενιζέλο με την εργατική νομοθεσία, λίγο πρώιμα ως προς τις περισσότερες άλλες αναπτυγμένες χώρες.

Σήμερα σε όλες τις χώρες ξεδιπλώνεται μια επίθεση των κυρίαρχων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων ενάντια στην εργασία. Θέλουν να καταργήσουν τα δικαιώματά μας, να αυξήσουν το βαθμό εκμετάλλευσης της εργασιακής μας δύναμης. Θα το πετύχουν; Δεν πρέπει να τους αφήσουμε. Ο μόνος τρόπος να μην πετύχουν είναι οι αντιστάσεις μας, τα κινήματα, η συγκρότηση ενός εναλλακτικού πόλου εξουσίας που θα τους ανατρέψει. Στην προοπτική αυτή, οι επερχόμενες εκλογές είναι μια ευκαιρία!